

ظهور و گسترش محاکم الکترونیک

دادگاه‌های در حال تغییر

بهره‌گیری از فناوری اطلاعات به طور بالقوه بر بهبود عملکرد دادگستری به عنوان مرجع اصلی عدالت در جامعه مؤثر است. یافته‌های تحقیقی که در سال ۲۰۱۱ توسط قضات عضو شورای همفکری اتحادیه‌ی اروپا (CCJE) انجام شد، حاکی از آن بود که اکثریت شرکت کنندگان در این پژوهش، بر تأثیرات مثبت استفاده از فناوری اطلاعات در موضوعاتی نظیر کارآمدی، سرعت و هزینه، دسترسی به محاکم و ارائه خدمات قضایی استاندارد به جامعه اذعان داشتند.

نظام‌های قضایی، فروش املاک دادگاه سبیری سعودی را طی خواهد نمود و گرایش به بهینه‌سازی هزینه‌ها از طریق کاهش مراکز فعالیتی و افزایش تعداد دادگاه‌های مستقر در این مراکز، منجر به افزایش هزینه‌های رفت و آمد کارمندان دادگاه‌ها، قضات، پلیس و سایر نمایندگان و طرفین دعوی خواهد شد.

پیش‌بینی می‌شود که پیشرفت‌های فعلی در دنیای مجازی، در آینده‌ی نزدیک به کاهش حضور فیزیکی شخص در فرآیند دادرسی و جداسازی آن از محیط فیزیکی ساختمان دادگاه و در برخی حوزه‌ها، با رسیدگی کاملاً آنلاین، منجر گردد و رسیدگی‌های مجازی به منظور از بین بردن فاصله، حل مشکلات حمل و نقل، و ناکارآمدی‌های دائمی موجود در برنامه ریزی‌ها، تأخیرها و هزینه‌هایی که اخیراً نظام‌های قضایی سراسر جهان را تحت تأثیر خویش قرار داده است، افزایش یابد. هم‌چنین، این شکل از رسیدگی با از بین بردن محدودیت‌هایی نظیر اختلاف زمانی و ساعات کاری، دسترسی به حوزه‌های قضایی دیگر را نیز تسهیل خواهد نمود.

یکی از اقدامات در دست انجام در گوشه و کنار جهان، معرفی سیستم‌های الکترونیکی به منظور به اشتراک گذاری مدارک پرونده و دسترسی به شواهد و اسناد می‌باشد که نتیجه‌ی آن، افزایش مهارت نظام‌های مدیریت پرونده مراجع قانونی و تسهیل مدیریت اطلاعات خواهد بود. هم‌گام شدن مکاتبات آنلاین پیشرفته، با روند رو به رشد استفاده از تصدیق الکترونیکی اسناد و امضاهای الکترونیکی، جایگزین مشابه‌های کتبی آنها می‌گردد.

هم‌چنین، انتظار می‌رود که در آینده، پیشرفت‌هایی در زمینه‌ی حل و فصل کاملاً آنلاین دعاوی کوچک حاصل گردد، که این امر موجب

طی پژوهشی که در سال ۲۰۱۱ توسط مرکز ملی دادگاه‌های ایالتی امریکا صورت گرفته است، فهرستی از مفاهیم اجتماعی و سیاسی در حال تغییر که در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۰ حائز اهمیت خواهند بود، ارائه گردید که برخی از اقلام این فهرست، شامل آمار جمعیت سابق و جمعیت فعلی مراجعین دادگاه‌ها، افزایش تقاضا جهت شفاف‌سازی و پاسخ‌گویی، و انتظارات بیشتر در زمینه‌ی قابلیت دسترسی به اطلاعات و تبادل اطلاعات با دادگاه‌ها بدون مراجعه‌ی حضوری به آنها می‌باشد.

با توجه به فشارهای موجود بر دادگاه‌ها جهت کاهش هزینه‌های مربوط به انجام دادرسی و صدور رأی با سرعت بیشتر و منابع کمتر، پیش‌بینی می‌شود که تنش میان سازمان‌های دولتی تأمین‌کننده‌ی اعتبارات مالی دادگستری و دادگاه‌ها به عنوان مصرف‌کننده‌ی این اعتبارات، افزایش یابد.

از آن جایی که به لحاظ تاریخی، ممکن است قضات و سازمان‌های قضایی خواهان به کارگیری راه‌حل‌های سنتی باشند، لازم است رشد فناوری‌های حرفه‌ای در نظام‌های قضایی مورد بررسی قرار گیرد. با ظهور سلطه‌ی عملی کامپیوتر، صنعت تأمین‌کنندگان تخصصی قطعات و خدمات ایجاد گردید و به نظر می‌رسد که این صنعت، تحت تأثیر افزایش بازارهای خرید دولت، باز هم رشد کند. چنانچه تأکید دولت‌ها بر کنترل هزینه‌ها افزایش یابد، فشار بر صنایع تولید نرم‌افزارهای تخصصی جهت ارائه‌ی گزینه‌های رقابتی و قابل انطباق با سیستم استاندارد مدیریت نظام قضایی در جهان نیز افزایش خواهد یافت.

دادگستری مجازی

با ادامه‌ی لزوم کاهش هزینه‌ها در بیشتر

صرف زمان و هزینه‌ی کمتری جهت دادرسی خواهد شد. برای نیل به این هدف، لازم است که سیستم‌های آنلاین پشتیبانی، فایل‌هایی با حجم بالا را ذخیره نمایند، و نیز واجد استانداردهای قابل قبولی در قابلیت جستجو، سازماندهی اسناد و طبقه‌بندی پرونده‌ها بر مبنای الگوی کاربر-محور گردند.

علاوه بر این، از آن جایی که حجم فزاینده‌ای از مکاتبات، از دادگاه وارد فضای سایبری می‌شود، به کارگیری خدمات آنلاین یا ایمیل به جای خدمات پستی باعث کاهش هزینه‌ها و نیز افزایش سرعت مکاتبات خواهد گردید. در حال حاضر، انجام تشریفات دادرسی از طریق شبکه‌های اجتماعی دور از ذهن به نظر

ایجاد دادگاه های مجازی،
با کاهش هزینه های
مربوط به دادگاه، یکی از
گام های اولیه و اصلی در
جهت کارآمدی محسوب
می شود

روند رسیدگی کیفری یا مدنی از ابتدا تا پایان به صورت آنلاین در آن زمان، حل و فصل آنلاین اختلافات توسط دادگاه، به امری عادی بدل خواهد شد.

نمونه های بسیاری از انواع تشریفات دادرسی در کشورهای مختلف جهان که تقریباً به طور کامل به صورت آنلاین انجام می گیرد، موجود می باشد: به عنوان مثال، سیستم های رسیدگی به دعاوی مالی و دعاوی آنلاین مربوط به مالکیت در انگلستان و ولز که از پشتیبانی کاملاً الکترونیکی برخوردار می باشند، یا سیستم آنلاین دادگاه حل اختلافات مدنی ونکوور برای رسیدگی به اختلافات مربوط به ساخت و ساز مالکین؛ نمونه ای اخیر نه تنها به طور آنلاین

رسیدگی های کیفری با هدف تسهیل در اخذ شهادت از شاهدانی که در معرض تهدید جانی هستند، یا به منظور حذف هزینه های زیاد حمل و نقل (فراهم آوردن امکان شرکت کردن یک زندانی در جلسه دادگاه از طریق ویدیویی به طور آنلاین و از محل زندان) استفاده می شود. هم چنین می توان از این فناوری در مورد شاکیان غایب، شهود و کارشناسان و با هدف تسریع و تسهیل روند دادرسی در دادگاه و صرفه جویی در وقت استفاده کرد.

با پیشرفت در این حوزه، در آینده شاهد توسعه ای فناوری در سایر مراحل رسیدگی و حرکت به سوی دادگاه های بدون کاغذ با حداقل ارباب رجوع خواهیم بود، یعنی انجام

می رسد، اما در صورت اثبات کاربردی بودن این روش، گرایش به استفاده از آن در آینده افزایش خواهد یافت.

با توجه به وجود تمایل برای جایگزینی امضاهای الکترونیکی به جای اشکال نوشتاری آن ها، بهره گیری از مکاتبات آنلاین با گسترش استفاده از تصدیق الکترونیکی اسناد همراه خواهد بود. برای حصول این هدف، به سیستم های کاملاً استانداردسازی شده تصدیق - مشترک میان حوزه های قضایی مختلف - نیاز است.

در حوزه مدیریت جلسات دادرسی، دادگاه ها شاهد استفاده ی بیشتری از مدارک ویدیویی، و فناوری های ویدیو کنفرانس و ارتباط از راه دور خواهند بود. در حال حاضر، از این روش در

رسیدگی می‌شود، بلکه شکل آن از حالت توافقی به حالت سازش محور تغییر نموده است.

راه‌های جایگزین حل و فصل اختلافات، حل و فصل آنلاین اختلافات و راهکارهای نوین در دادگستری

آنچه مسلم است، نظام‌ها و سازمان‌های قضایی در آینده هر جا که لازم بدانند راهکارهای هشیارانه‌ای جهت خارج کردن برخی امور از دستور کار محاکم، ایجاد مراجع حل اختلاف و سایر روش‌های حل و فصل اختلافات اتخاذ خواهند نمود.

پیش‌بینی می‌شود که افزایش دسترسی به روش‌های جایگزین حل و فصل اختلافات و سایر روش‌های رسیدگی به طور نسبی بر نحوه‌ی نگرش دادگاه‌های قرن ۲۱ بر حیطه‌ی وظایفشان تأثیر بگذارد. به عنوان مثال:

با گرفتن مسئولیت از دادگاه‌های سنتی و دادن آن به مراجع جایگزین آنلاین جهت حل و فصل اختلافات، و سوق دادن اشخاص و کسب و کارهای کوچک به سمت روش‌های نوین حل و فصل اختلاف، شاید بتوان تا حدودی شکاف‌های موجود در نظام‌های قضایی را از طریق تفکیک وظایف به واحدها و فرآیندهای مجزا برای انواع مختلف اختلافات بر مبنای کارآمدترین ابزارها از نظر هزینه‌ی، کاهش داد.

در زمانی که تشکیلات دادگاه‌های سنتی به رسیدگی به دعاوی پیچیده و سنگین ادامه می‌دهند، راه‌های جایگزین یا آنلاین را می‌توان برای اختلافات کوچکتر توسعه داد و طرفین این قبیل پرونده‌ها را راهنمایی نمود تا از بار مالی سنگین و مراحل دشوار فرآیند رسیدگی فیزیکی اجتناب نمایند.

حتی می‌توان آینده‌ی را پیش‌بینی کرد که

تازه‌ای از نگرانی‌ها و اختلافات خواهد گردید لکن، مزایای آن نیز، هم توسط شهروندانی که به یک سیستم سریع‌تر و ارزان‌تر دسترسی پیدا می‌کنند، احساس می‌شود، و هم توسط دولت یا سازمان‌های قضایی که هزینه‌های کمتری را صرف رسیدگی به دعاوی کوچک می‌نمایند.

در زمینه‌ی حل و فصل آنلاین اختلافات و میانجیگری، نمونه‌های قابل توجهی وجود دارد: به عنوان مثال پورتال وزارت دادگستری بریتانیا که در زمینه‌ی دعاوی صدمات شخصی فعالیت می‌کند.

هم‌چنین، یکی از لازمه‌های تسهیل دسترسی افراد به دادگستری‌ها، پیش‌بینی روش‌های جایگزین رسیدگی آنلاین، برای افرادی می‌باشد که به اینترنت دسترسی ندارند. در دنیای مدرن که در آن دسترسی به اینترنت تقریباً به شکل یک امر عادی و روزمره درآمده است، دادگستری نباید از حقوق افرادی که از دسترسی به اینترنت

- در حوزه‌ی جزایی، احتمالاً شاهد حل و فصل موضوعات بیشتر «در مبدأ» خواهیم بود - مثلاً در سیستم پلیس.

- ممکن است شاهد افزایش انجام تحقیقات مقدماتی از طریق روش‌های نوین مبتنی بر فناوری، حل و فصل اختلافات از راه‌های جایگزین، و دادرسی‌های نوین نظیر داوری آنلاین باشیم.

نظام‌های قضایی در نقاط مختلف جهان، تحت تأثیر ناکارآمدی‌ها و بروز اطاله هستند که علت بسیاری از آنها، تعیین اوقات رسیدگی حضوری و مشکلات مربوط به حضور فیزیکی اشخاص می‌باشد.

در آن، سپردن امر رسیدگی برخی اختلافات خاص به نهادهای خصوصی یا اشخاص، منجر به توسعه‌ی روش‌های آنلاین حل اختلاف گردد که البته این امر نیازمند زمینه‌سازی توسط نهادهای خاص و تأمین پیش‌زمینه‌های آن از طریق نظام قضایی به منظور تسریع در حصول نتیجه خواهد بود.

با در نظر گرفتن مزایای روش آنلاین از نظر زمان و هزینه، و قوانین لازم‌الاجرای آن، احتمالاً طرفین قراردادهای صورت وقوع اختلاف، ترجیح می‌دهند که اختلاف خود را از طریق به غیر از مراجعه به محاکم قضایی حل و فصل نمایند. یقیناً خصوصی‌سازی، موجب شکل‌گیری اشکال

محروم می‌باشند، غافل شود. افزایش روز افزون استفاده از فناوری می‌تواند راهکارهایی جهت تسهیل فرآیند رسیدگی برای طرف‌های دعوی فراهم نماید. همان‌طور که هر روزه شاهد آنلاین‌سازی جنبه‌های بیشتری از روند رسیدگی در دادگاه‌ها هستیم، می‌توان پیش‌بینی کرد که دادگاه‌های مجازی بتوانند بر مشکلات ناشی از حضور اصحاب دعوا در پرونده فائق آیند. از آنجایی که این خدمات به منظور رفع نیازهای محیط آنلاین و جامعه‌ی آینده طراحی می‌شوند، به نفع دادگاه‌ها خواهد بود که از هماهنگ بودن این خدمات در ارائه‌ی پشتیبانی قوی به طرفین دعوی، اطمینان

حاصل نمایند تا بتوانند یک روش سریع، کم هزینه و قابل دسترس برای شهروندان ایجاد نموده و از فشار مسئولیت بر کارکنان دادگاه ها، دادگستری و طرف های دعوی بکاهند.

پیش بینی می گردد که راهکارهای مبتنی بر فناوری دسترسی به دادگاه ها، در مورد موضوعاتی نظیر صدور گواهی حصر وراثت به طور گسترده تری مورد استفاده قرار گیرد. چنین موضوعاتی با بهره گیری از یک پروسهی اداری که در جریان آن، مالیات به طور همزمان و آنلاین پرداخت شود، قابل اجرا می باشد.

هم چنین، لازم است دادگاه هایی که هدفشان ارائه ی یک سیستم قابل هدایت توسط طرفین پرونده می باشد، از این امر اطمینان حاصل نمایند که طراحی سیستمشان کاملاً کاربر-محور بوده و راهنمایی های ارائه شده در آن، جامع، کاربردی و به زبان ساده باشد.

■ اتوماسیون

یکی از نتایج مشترک توسعه ی استفاده از فناوری - و پیشرفت در زیرساخت های فناوری- افزایش قابلیت به کارگیری کامل یا نسبی عناصر مختلف مؤثر در روند رسیدگی دادگاه با استفاده از اتوماسیون است.

اتوماسیون برای دادگاه ها واژه ی جدیدی نیست. اکثر کارکنان دادگاه ها چند سالی هست که برای ساده سازی و بهینه ساختن حداقل قسمتی از مسئولیت های خویش، از سیستم های پایگاه داده ی الکترونیکی استفاده می کنند. تحقیقات انجام شده در دهه ی اول قرن اخیر در اتحادیه ی اروپا، حاکی از وجود سه نوع سیستم مورد استفاده در مدیریت محاکم می باشد: سیستم مدیریت دادگاه / پرونده، سیستم مدیریت مالی، و سیستم ثبت پرونده، که وضعیت رسیدگی به پرونده ها را بهبود بخشیده و به کاهش فاصله ی زمانی میان تشکیل پرونده و رسیدگی به آن، کمک می کند.

کارآمدی در حوزه ی بررسی و خوانش ماشینی مدارک نیز همواره با در نظر گرفتن میزان رشد توان کامپیوتری در بررسی موضوعات، مورد سنجش قرار می گیرد. نرم افزارهای کامپیوتری دارای طراحی های حرفه ای از این قابلیت برخوردار خواهند بود تا با استفاده از شاخص های الکترونیکی، ارتباط مدارک ارائه شده توسط افراد را تشخیص دهند. در ایالات متحده، در بسیاری از پرونده ها از چنین روش هایی استفاده می شود.

استفاده از کامپیوتر و آموزش ماشینی، سبب ایجاد تغییر در نحوه ی انجام تحقیقات قضایی توسط دادگاه ها و وکلای آینده می شود. ظرفیت های در حال تغییر و پیشرفت، به طور بالقوه، نوع و

چگونگی رسیدگی به پرونده ها در دادگاه را تحت تأثیر قرار می دهند. فناوری در حال توسعه، به غربال دقیق پرونده ها کمک نموده و میزان ارتباط آنها را مورد سنجش قرار می دهد. امروزه، استفاده از کامپیوتر در سیستم های مدیریت پرونده، در واقع به منزله ی یک کمک عملی برای صدور رأی محسوب می شود (زمانی که راهنمایی های مربوط به صدور رأی در رابطه با یک جرم، بسته به نوع جرم یا جرائم تحت رسیدگی، در اختیار قاضی یا دادرس قرار می گیرد).

دادگاه محل قضاوت است، اما در عین حال، یک مرکز اطلاعاتی نیز محسوب می گردد. اطلاعات، در خارج از دادگاه جمع آوری و دسته بندی شده و جهت رسیدگی به دادگاه ارائه می گردد. زمانی که پرونده وارد دادگاه شد، قاضی، با بررسی داده ها بر مبنای مقررات موجود، نظراتی گوناگون در مورد تعابیر مختلف قانون ارائه داده و بر مبنای آنها به صدور رأی می پردازد. سپس، این تصمیم، در صورت لزوم، از طریق سیستم قضایی ابلاغ می شود. لذا دادگاه، کانون یک سیستم پیچیده ی مدیریت و تبادل اطلاعات محسوب می گردد. دنیای پیچیده و در حال پیشرفت مدیریت الکترونیکی اطلاعات، نیازمند مهارت ها و رویکردهای نوین جهت حفظ و نگهداری اطلاعات و داده های دادگاه ها می باشد. این امر شامل توجه بیشتر به کنترل کیفیت، رعایت استانداردها، ارزیابی قابلیت های سازمانی، و مهم تر از همه، رویکردی شجاعانه و دلسوزانه می شود.

■ نتیجه

چالش ها و نیز فرصت هایی که امروز فراروی نظام های قضایی قرار دارند، به تدریج و با دقت بیشتری بررسی می شوند. اما آنچه مشخص است، در مسیر همراهی با سیر کلی توسعه ی فناوری، چالش های جدید و فرصت های نو در کنار یکدیگر بروز خواهند کرد.

چنین نتیجه ای ما را به سمت این هدف سوق می دهد که مهم ترین عامل توسعه ی دادگاه ها در آینده، داده های کلان، یا خدمات آنلاین، یا حقیقت یابی الکترونیکی، یا هر یک از فناوری هایی که به آنها اشاره شد، نخواهد بود. بلکه افرادی خواهند بود که در دادگاه ها مشغول به کارند: قضات و دادرسانی که بر مسند قضاوت می نشینند، کارکنان دادگاه که پرونده ها را مدیریت می کنند، تیم فناوری اطلاعات و پشتیبانی که وظیفه ی تسهیل فعالیت آنها را به عهده دارند. وظیفه ی دادگاه، خدمت به اجتماع است؛ و این روشی است که بر مبنای آن، این افراد، نیازهای در حال تغییر اجتماع، و فشارهای

دائمی بودجه و دستورات قانون گذار را فهمیده، نسبت به آنها واکنش نشان داده و پاسخ گوییشان می باشند، و همین امر تعیین کننده ی این مهم است که آیا دادگاه ها طی بیست سال آینده می توانند همگام با زمان، پیشرفت کنند یا از مسیر پیشرفت جا خواهند ماند.

لازم است مدیران نظام قضایی و رؤسای محاکم از خود انعطاف و دوراندیشی نشان دهند؛ آنها باید دارای بینشی هشیارانه نسبت به مزایای فناوری که امروزه در دسترس ایشان قرار دارد و نیز فناوری نوین آینده باشند؛ هم چنین آنها نه تنها باید از شجاعت و قدرت لازم جهت دفاع از نقش خویش در اجتماع برخوردار باشند، بلکه بایستی قادر به ارائه ی تصویری دقیق از نحوه ی توسعه ی نقش خود در آینده از طریق ترکیب ظرفیت های فناوری اطلاعات با فعالیت های دادگاه به منظور حفظ و ارتقای عملکرد محاکم در موضوع شفاف سازی، وقت شناسی و سهولت دسترسی و رسیدگی نیز باشند.

■ منابع:

1. Reuters, T. (2015). C-Track- The future of the courts. Thomson Reuters.
2. "Future Courts: A New Vision for Summary Justice", 2014, at www.policyexchange.org.uk.
3. "Digital Courtrooms' to be rolled out nationally", 2013, at www.gov.uk.
4. Terry Carter, ABA Journal, 2013, "Is a paperless, people-less court in our near future?" at www.abajournal.com.
5. HiiL, 2013, "Online courts - are they imminent?", at www.futureofcourts.org/odr.
6. Michael Kirby AC CMG, 1998, "The Future of Courts - Do They Have One?" at www.hcourt.gov.au.
7. McClenaghan, 2014, "Family courts: self-representation hinders justice say magistrates" at www.thebureauinvestigates.com, and Bowcott, 2014, "Judges criticise impact of legal aid cuts", at www.theguardian.com.
8. Sandman & Rawdon, 2014, "Technology Solutions to Increased Self-Representation", at www.ncsc.org.
9. Raaen, 2014, "Steps to Better Electronic Records Governance", at www.ncsc.org.
10. Hon Justice Stephen Gageler, Justice of the High Court of Australia, 2014, Australian Bar Review 146.
11. Thomson Reuters, "Lessons Learned in Courts Digitisation", Dec, 2015.